

VIROLAINEN KYLÄ TURKISSA

Kirjoittanut: Filosofian tohtori Aarand Roos
Syntynyt vuonna 1940 Tartossa, Virossa, muuttanut maanpakoon 1944 Ruotsiin
Filosofian tohtori, feno-ugriset kielet v. 1980 Lundin yliopisto, Ruotsi
Viron tasavallan konsuli USA:ssa (New York) 1982-1995
Viron Ulkoministeriössä Tallinnassa 1996-2005

Julkaisut 16 kirjaa, useimmat romaaneja viroksi.

Tohtori Roos on tutkinut virolaisten maanmiestensä maastamuuttoa vuonna 1886 ja heidän elämäänsä Turkissa. Hän on kirjoittanut ja julkaissut vuonna 1975 näiden virolaisten emigranttien elämästä kirjan Jumalaga, Kars ja Erzurum.

Suomentanut: Helena Arkun

2500 kilometriä jalkaisin uuteen kotiin.

Ihmisille ilman omaa viljelymaata, tarjoutui menneellä 1900-luvulla uusia mahdollisuuksia maasta muuttamalla. Esi-isiensä maa-alueella Itämeren rannikolla asuvat virolaiset olivat useita vuosisatoja joutuneet heitä mahtavampien naapurimaiden vallan alle, saksalaiset, tanskalaiset, ruotsalaiset, venäläiset ja puolalaiset olivat kukin vuorollaan tai yhtäaikaa hallinneet maata. Virolaiset olivat käytännössä maaorjia aina vuosiin 1816/1819 saakka eivätkä voineet seuraavaan puoleen vuosisataan liikkua vapaasti edes lähialueillaan.

2. Albukien perheen kylätie. Huomaa sähkökatkaisin sähkötolpassa

The Albuk family village street. Note the electrical switch on the electrical post.
(New building in background out of context), photo 2000

Kuitenkin niin sisäiset kuin tsaarinvallan alueiden naapurivaltioiden sodat - esimerkiksi Krimin sota ja turkkilais-venäläiset sodat – muuttivat kansalaisten tilanteen ja virolaiset talonpojat joutuivat alttiiksi huhuille, joiden mukaan maata jaettaisiin ilmaiseksi jokaiselle halukkaalle viimeisiltä taistelukentiltä, eritoten jos he kääntyisivät tsaarin ortodoksisuuskontoon. Eräs maastamuuttajien aalto saavutti Krimin 1860-luvulla, toinen (trans)Kaukasuksen 1880-luvulla, missä Kars-Erzurumin alue oli siirtynyt venäläisten hallintoon vuosien 1877-1878 sodan seurauksena.

Uusi Kotimaa

Niinpä tuhannet virolaiset lähtivät vaivalloiselle matkalle kaukasiin kohteisiin jalan, tai kuten kuuluisa virolainen kirjailija Eduard Vilde kirjoittaa:

” Ja kun maantien varrella seisovat venäläiset katselivat tätä surkukupaisaa laumaa, miehet, naiset ja pienet lapset kuluneissa vaateparsissaan raahaten karjaansa ja vähäistä omaisuuttaan rattailla, he paljastivat päänsä säälistä, täysin käsittämättä, mikä onnettomuus oli voinut tapahtua näille ihmisille ja mikä sai heidät hylkäämään kotinsa jonkun kaukaisen vieraan maan vuoksi, Jumala yksin tietää, mikä heitä siellä odottaisi.”

Tämän maastamuuton seurauksena silloin, kun Viron itsenäisyyden julistus tapahtui vuonna 1918, noin 250000 virolaista eli siis viidesosa kai-

1. Vidrik Albuk perhe kotonaan vuonna 1980
The Vidrik Albuk family at home, photo 1980

kista virolaisista asui pysyvästi oman maansa rajojen ulkopuolella, missä tahansa Ukrainan ja Kiinan rajan välillä. Heistä noin 7000 asui Kaukasuksella, missä heillä oli oma tiivis useiden kylien yhteisönsä, luterilaiset kirkot, koulut ja teatterikin, laulu- ja tanssiryhmät. Toukokuussa 1886 noin 300 virolaista saapui Karsiin (1700 metrin korkeudessa), jonne he perustivat oman kylänsä, Novo-Estonskoje tai Novestonka venäjäksi (Uusi Eestinkylä), viisi kilometriä kaupungin keskustasta etelään. Kun kaupungista tuli jälleen turkkilainen vuonna 1921, kylästä tuli virallisesti Karacaviran ja vuodesta 1960 lähtien Karacaören.

Kylä

Venäläiset virkamiehet kertoivat virolaisille, että nämä voisivat ottaa haltuunsa niin paljon maata kuin uskoivat mahdollisesti pystyvänsä viljelemään. Tarjottu alue oli loiva rinne, jossa oli kapea puro länteenpäin. Kylän tieverkosto noudattaa kalanruotomallia, jossa on pohjois-eteläsuunnassa päätie ja 50-70 metriä pitkät perhekujat molemmin puolin. Talot on rakennettu pitkiin riveihin osittain toisistaan irallisina rakennuksina: asuinhuoneet, vaunu- ja työkaluvaja ja talli/karjasuoja, näiden kolmen osan välissä oli ovet. Usein perhekujan alku- ja loppupäässä oli vahtikoira kahlittuna. Tämä järjestely ei ole juurikaan muuttunut ajan kuluessa.

Suurin osa Karacaörenin nykyisistä vanhemmista taloista on virolaisten rakentamia. Ne ovat matalia ja hyvin samannäköisiä. Koska ne oli sijoitettu

3. Vesimylly 2 km Karsista länteen kuuluu virolais/Volgan saksalaiselle Artur Kaiser-Güllerin perheelle Valokuva v. 1975

Water mill 2 km west of Kars, belonging to the Estonian/Volga-German family of Artur Kaiser-Güller. Photo 1975

sotilasalueelle ja oli huhupuhetta, että kylä oli tarkoitus siirtää muualle myöhemmin. Pääosan lattia oli reilusti maanpinnan alapuolella, osittain sotilaallisista syistä, osittain suojaksi ankaraa talvea vastaan. Alunperin taloissa oli maalattia, kun taas ensimmäiset puulattiat ilmestyivät vasta 1960-luvun alussa – seikka josta monet asukkaat valittivat, ”koska se teki taloista liian kuumia kesällä”. Peltokiviseinä ovat noin 85 senttimetriä paksut, kuten syvästä ikkunaholveista voi huomata, erinomainen paikka monille kasveille ja tyynyille. Seinät on kalkittu valkoisiksi ja peitetty matoilla. Katot ovat yleensä puuta, kun taas kattoja kannattaa kaksi tai kolme puuta (tai rautatiekiskoa!) Katot on katettu viljavalla mullalla ruohoa tai heinää varten. Silloin tällöin jonkun kanan tai hanhen nähdään käyskentelevän siellä.

Koska Karsin alueella on niukasti metsiä, lämmityksen polttoaineena ei juurikaan käytetä puuta. Maalaiset ovat kautta aikojen käyttäneet kuivattua lantaa – turkiksi tezek, paikallisen virolaisen sanaston mukaan kiisak (as), jota näkee leikattuna ja kasattuna maalaistalojen ulkopuolella aivan kuin polttopuuta Euroopassa. Olen nähnyt jopa ihmisten juoksevan hevoscarrujen perässä Karsin keskustassa ja keräävän tuoreen hevosenlannan paljain käsin. Usein kysytään ”eikö se sitten haise poltettaessa keittöunissa?”

Novestonkan kirkko, kylän suurin rakennus näihin päiviin saakka, pystytettiin vuonna 1912 kapungista tulleiden venäläis-

ten työmiesten ja virolaisten talonpoikien voimin. Kokonaiskustannukset kohosivat 11.028 kultaruplaan. Tässä harmahtavassa rakennuksessa on korkea pohjakerros, ulkoportaat ja siinä oli aikoinaan torni eteläpuolella. Turkkiilaisten ja armenialaisten välisten vihollisuuksien aikana 1919-1920 katto ja torni tuhoettiin; varatoimenpiteenä urut, kynttilänjalka ja ehtoollisvälineet oli toimitettu jo etukäteen Tbilisiin. Vuonna 1920 kirkkorakennus kansallistettiin. Vanhoina aikoina kirkkoa oli käytetty myös virolaisena kansakouluna, mutta pappi vastusti kirkon mahdollista käyttöä teatterina. Yli puolen vuosisadan ajan rakennus on toiminut myös turkkilaisena kyläkouluna, ja kaikki virolaiset kyläläiset ovat käyneet sitä.

30 kilometrin päässä heillä on kesälaitumensa (turkiksi yayla), jossa naiset ja lapset viettävät suurimman osan kesäänsä karjan kanssa. Suojien, jotka ovat pieniä luonnonkivistä rakennettuja yhden huoneen mökkejä, katot ja ovet irrotetaan syksyllä ja nämä puuosat tuodaan takaisin seuraavana kesäkautena.

Etniset virolaiset

Kaikki virolaiset maahanmuuttajat olivat olleet talonpoikia kotimaassaan ja he pysyivät sellaisina myös uudessa kotimaassaan. Tämän yhteisön korkein virallinen asukasluku oli 308 henkilöä vuonna 1908. Yksityinen väestönlaskentani vuonna 1969 tuotti tuloksen 52 henkilöä, mukaanlukien joitakin Volgan saksalaisia ja ruotsalaisia. Heistä 20 puhui viroa, mikä määrä käsittää koko neljännen maahanmuuttaja-

sukupolven. Muualla Turkissa tavattiin vielä kuusi muuta virolaista. Kuitenkin viimeisen neljännevuosisadan aikana voimme puhua oikeastaan vain yhdestä virolaisesta perheestä, josta vain yksi henkilö ymmärtää (mutta ei puhu) kieltä.

Naapurit

Karsin alue on vuosisatojen saatossa ollut useiden erilaisten ihmisten ja uskontojen koti. Täällä tämänpäivän ottomaanit, turkmenit ja azerit ovat eläneet vierekkäin kristittyjen kuten venäläisten, armenialaisten ja georgialaisten kanssa samoin kuin pienten maastamuuttaneitten etnisten vähemmistöjen, Volgan saksalaisten ja virolaisten kanssa, muutamia mainitakseni. Virolaiset, innokkaita säilyttämään etninen identiteettinsä, eivät solmineet niin sanottuja seka-avioliittoja muslimien kanssa (muutamaa poikkeusta lukuunottamatta, jolloin oli kyse morsiamen ryöstöstä), joten he pitivät parempana mennä naimisiin virolaisten lisäksi Volgan saksalaisten ja venäläisten kanssa, koska virolaiset myös jo vanhastaan ymmärsivät näiden kieltä. Joka tapauksessa 1900-luvun puoliväliin mennessä serkusten välisiä avioliittoja esiintyi neljännen sukupolven virolaisten keskuudessa.

Kristillinen usko

Vaikkakin virallisesti maallinen valtio nykyinen Turkin tasavalta ymmärrettävästi hyväksyy ihmisiä, joilla on uskonnollinen vakaumus. Vain pari tärkeätä kuvausta:

4. Karacaörenin kylä lounaasta päin, ainoa suuri rakennus oikealla on entinen kirkko/koulutalo vuodelta 1912. Valokuva v. 1973

Karacaören village from SW, the only big building at right is the former church/school house from year 1912. Photo 1973

Kun useimmat virolaiset kyläläiset muuttivat maasta Turkista Saksaan 1970-luvulla, yksi perhe jätettiin jälkeen tehtäväänään pitää silmällä kaikkien muiden maita. Niitä ei saatu myytyä kunnon hinnalla, ”kuten kaikki tietävät, meidän olisi pakko myydä halvalla, ja heidän mielestään me olemme vain kristittyjä koiria” – turkiksi gavur, paikallinen virolainen sana käur. Lisäksi kun Karsin meijeriteollisuus laajeni 1970-luvun lopulla, se piti oikeutenaan ottaa haltuunsa virolaisten omistamat maat korvauksena yksi kilo sipuleita yhtä neliometriä kohtaan. Tämä alue oli heidän hautausmaansa, jossa oli 243 huonosti erottuvaa hautaa (kuten olin laskenut ne kymmenen vuotta aikaisemmin); kaikki ilman ristiä, koska eikristityt naapurit eivät jättäneet näitä symboleja rauhaan. Tästä syystä jotkut uudemmat hautausmaat on perustettu niin, että risti on haudattu alle. Meijeriteollisuuden alue aidattiin niin, ettei virolaisilla ollut enää pääsyä vainajiansa luokse.

Luterilaisuus oli ja on edelleen virolaisten keskuudessa vallitseva uskontosuunta. Ennen ensimmäistä maailmansotaa luterilaiset papit vierailivat silloin tällöin Kaukasuksen virolaisissa seurakunnissa, mutta puolen vuosisadan ajaksi tämä lauma jätettiin oman onnensa nojaan. Mutta vasta 1960-luvun puolessa välissä minä, eräs baptistisaarnaaja ja virolainen helluntalaispappi Kanadasta kävimme heitä tapaamassa vuorotellen. Nämä etniset virolaiset, jotka asuvat nyt Saksassa vierastyöläisinä (Gastarbeiter), pitävät itseään luterilaisina.

Kieli

Virolaiset ovat aina rakastaneet äidinkieltään. Siitä lähtien kun minä

ilmestyin heidän kyläänsä ensimmäistä kertaa, olen voinut todeta neljännen sukupolven ylpeyden puhua kanssani sujuvasti, vaikka puoleen vuosisataan heillä ei ollut käynyt ainoatakaan virolaista vierasta yhteisön ulkopuolelta. Totta puhuakseni heillä on ollut myös hyvää onnea. Kun Viron kirjakieli luotiin 1800-luvun lopulla, se perustui juuri sen alueen murteeseen, josta suurin osa Karsin virolaisia on lähtöisin. Heidän lähde-tyään Virosta 1885 he eivät ole olleet kosketuksissa modernin painolastin ja modernin virolaisen sanaston tai myöhempien kielioppimuutosten kanssa. Tämän muistaen minulla ei ole koskaan ollut väärinkäsityksiä ollessani heidän kanssaan kanssakäymisissä. Monta kertaa he pyysivät minua sanomaan jotakin toisella murteella, ja jo muutama lause sai heidät purskahtamaan nauruun. Heidän puhumansa viro oli huomattavan vapaa muista kielistä otetuista vieraista spontaaneista lainasanoista verrattuna länsimaissa asuviin virolaisiin maastamuuttajiin.

Lisäksi kokeet selvittivät, että käyttäen viisi vuotta turkkilaista koulua, se oli tarpeeksi, että he pystyivät kirjoittamaan kirjeen itseluodulla viron oikeinkirjoituksella.

Selviytyminen

Kaiken tämän jälkeen jää kysymys, miten tämä pieni etninen yhteisö pystyi säilyttämään kielensä ja uskontonsa vieraiden keskellä, 35 vuotta ortodoksi Venäjän vallan alla ja 55 vuotta muslimi Turkin vallan alla, siihen lisättynä kahden maail-

mansodan ristitulet ja lukuisat maanjäristykset. Yksi vastaus on vasta-kohtainen: mitä pienempi yhteisö, sitä enemmän hereillä on oltava, on omaksettava erilaisia rooleja ja vastuita koko yhteisön puolesta. Uhkaava syrjintä on vahvistanut heidän mielensä, he ovat tunteneet tarpeen vastata joka kysymykseen esi-isistään (vaaleus ja sinisilmäisyys), heidän tavoistaan (kristitty) ja heidän kielestään (oudonkuuloinen).

Toiseksi he ovat aina tunteneet itsensä sivistysasoltaan naapureitaan ylempiarvoisiksi ja ahkeruutensa ansiosta myös taloudellisesti paremmiksi. Ja lopuksi kuten he itse asian ilmaisevat:

”Eloonjäämisemme on Jumalan armosta”.

Tuntien kaikki tämän mielenkiintoisen yhteisön jäsenet, uneksin vuosikausia juhlivamme sen 100-vuotisjuhlaa vuonna 1986. Kuvittelin vuokraavani Upseerikerhon tilat keski-Karsissa, kutsuvani virolaisen maastamuuttajien tanssiryhmän Tukholmasta, kuvittelin kuulevani arvokaiden turkkilaisten julkisuuden henkilöiden puheita ja että saisin todistaa muistomerkin pystyttämistä, jossa olisi kirjoitus: ”Täällä 300 virolaista löysi uuden kodin 2500 kilometrin päässä esi-isiansa maasta.” Itse asiassa olin jo kertonut suunnitelmani eräälle korkeaa-arvoiselle turkkilaiselle diplomaatille (hänestä tuli myöhemmin ministeri) ja eräälle turkkilaiselle yliopiston professorille, kun kävi ilmi 1980-luvun alussa, että kaikki Karsin virolaiset olivatkin löytäneet uuden kodin, tällä kertaa enemmän kuin 3000 kilometriä länteen Saksasta. Tämä oli heidän oma aloitteensa ja tuo onnellisen lopun heidän pitkälle matkalleen vuodesta 1885. Insallah!

Herran haltuun!

THE ESTONIAN VILLAGE IN TURKEY

By Doctor of Philosophy Aarand Roos
Born in Tartu, Estonia 1940, exiled to Sweden in 1944,
PhD Finno-Ugric languages 1980
University of Lund, Sweden
Consul of the Republic of Estonia in USA
(New York) 1982-1995
Ministry of Foreign Affairs in Tallinn,
Estonia 1996-2005
The author of 16 books, mostly fiction in Estonian.

Doctor Roos has investigated and studied the emigration of his countrymen in 1886 and their living in Turkey.

2,500 kilometres on foot to a new home

For a people without their own private land to till, the late 19th century gave new opportunities through emigration. The Estonians living in their ancestral territory

on the Baltic shores had for centuries been ruled by their mightier neighbours: Germans, Danes, Swedes, Russians and the Polish, either simultaneously or in turns. The Estonians were practically serfs up to 1816/1819 and could for another half century not move freely even in their close vicinity.

However, wars within or next to the Tsarist empire – like the Crimean War and the Turco-Russian wars – changed the

demographic situation and Estonian peasants were subject to rumours that land would be distributed without charge to anyone willing to settle on the recent battlefields, particularly if they converted to the Tsar's orthodox religion. One wave of emigrating peasants reached the Crimea in the 1860s, another the (Trans)Caucasus in the 1880s, where the Kars-Erzurum region had as a result of the 1877-1878 war come into Russian possession.

The new homeland

Thus thousands of Estonians undertook the cumbersome journey to remote destinations by foot, or to quote Eduard Vilde, the renowned Estonian novelist: *“And when the Russians standing at the roadside eyed this tragicomic flock, men, women and small children in tattered clothing, dragging their cattle and few belongings on the wagons, they uncovered their heads in compassion, unable to comprehend what disaster could have caught this people and made them abandon their home for a far away foreign land where God alone knows what will await them.”*

As a result of this emigration, by the time of the proclamation of the Republic of Estonia in 1918, some 250,000 Estonians or a fifth of all Estonians resided outside their ethnic territory, anywhere between Ukraine and the Chinese border. About 7,000 lived in Caucasus, where they had their own closely knit communities with Lutheran churches, schools as well as theatre, singing and folk-dance groups. In May 1886 about 300 Estonians reached Kars (at 1,700 metres altitude), where they founded their own village, Novo-Estonskoje or Novestonka in Russian, 5 km south of the citadel. When the region anew became Turkish in 1921, it was officially called Karacaviran and from 1960 on Karacaören.

The village

The Estonians were told by Russian authorities that they could take as much land as they thought they could possibly cultivate. The place offered was a flat slope with a narrow brook to the west. The village roadwork follows the fishbone pattern with a north-south main street and 50-70 metres long family streets on either

side. The houses are arranged in long rows of semi-detached houses: the living quarters, the wagon-and-tool shed and the stable/cattle-shed, with doors between these three categories. Often a watchdog is chained in the beginning and end of the family street. This system has barely changed in the course of time.

Most of the older houses seen today in Karacaören are built by Estonians. They are low and quite alike each other, because they were situated in a military area and the village was rumoured to be moved later on. The main floor was well beneath the ground level, partly for military reasons and partly as protection against the severe winter. Originally the houses had dirt floors, while the first wooden floors appeared in the early 1960s – a fact that some inhabitants regret, “because this makes the houses too hot summertime”. The walls of field stones are approximately 85 cm thick, as shown by the deep window niches, a place for many a plant and pillow. The walls are plastered white and covered with carpets. The ceilings are mostly wooden, while the roofs are supported by two or three logs (or railway rails!), topped with layers of fertile soil with grass or hay. Occasionally a hen or goose is seen strolling up here.

As the Kars area is very sparsely forested, firewood is not an option for heating. Peasants have for ages used dried dung – Turkish *tezek*, in local Estonian vocabulary *kiisak(as)* – which is seen cut and piled outside rural households precisely as firewood in Europe. I have even seen people run after a horse cart in downtown Kars to pick up fresh horse droppings with their bare hands. A question often heard is “does it not stink when burnt in the kitchen stove?”

The Novestonka church, the largest building in the village to date, was erected in 1912 by Russian craftsmen from the town, assisted by Estonian peasants. The total costs amounted to 11,028 Gold Roubles. This greyish building has a high groundwork with exterior stairs and once had a spire on the south side. During the hostilities between Turks and Armenians in 1919-1920 the roof and the spire were destroyed; as a precaution the organ, the chandelier and the tools for Holy Communion had already been evacuated

to Tbilisi. In the 1920s the church building was nationalized. In the old days it was also used by the Estonian primary school, but the pastor opposed its possible use as a theatre. Since more than half a century the building has housed the Turkish village school, and has been attended by all Estonian villagers.

30 kilometres away they have their summer pasture (Turkish *yayla*), where the women and children stay most of the summer with their cattle. The shelters, small one-room houses of field stones, are stripped of the roof and door in the autumn and these wooden parts are brought back for next summer season.

The ethnic Estonians

All Estonian immigrants had been peasants in their homeland and remained so in their new homeland. The highest official population figure of this community was 318 persons in 1908. My private census in 1969 resulted in 52 persons, including some Volga-Germans and Russians. Of these 20 spoke Estonian, which comprises the whole fourth generation of émigrés. Elsewhere in Turkey 6 more Estonians were accounted for. However, during the last quarter-century we can actually speak of just one Estonian family with one single person understanding (but not speaking) the language.

The neighbours

The Kars region has for centuries been the home of many different people and religions. Here today's Ottomans, Turkmen and Azerbaijanis have lived side by side with Christian people like Russians, Armenians and Georgians as well as small exiled ethnic minorities like Volga-Germans and Estonians, to name a few. For the Estonians, anxious to keep their ethnic identity, so-called mixed marriages have not taken place with Moslems (except a few cases of bride abduction), so next to marrying an Estonian, Volga-Germans and Russians were preferred, also because the Estonians had a tradition of understanding these languages. Anyway, by the mid-20th century marriages between cousins appeared among the fourth generation of Estonians.

The Christian faith

Although officially a secular state, the modern Turkish republic understandably hosts people with religious biases. Just two illustrations of importance: When most Estonian villagers emigrated from Turkey to Germany in the 1970s, one family was left behind in order to keep an eye on all their lands. These could not be sold for a fair price, “as everyone knows we are forced to sell off, and in their minds we are just Christian dogs” – Turkish *gâvur*, local Estonian *käur*. Furthermore, when the Kars dairy industry expanded in the late 1970s, it assumed the right to land owned by the Estonian villagers for the price of one kilogram of onions for a square meter. This was their cemetery with 243 vaguely detectable graveyards (as counted by me ten years earlier); all without crosses as these symbols were not left alone by the unchristian neighbours. For this reason some newer graveyards were cemented with the cross buried beneath. The territory of the dairy industry was fenced off and the Estonians had no more access to their deceased.

The Lutheran faith was (and is) the dominant denomination among Estonians. Before World War I, Caucasian Estonian congregations were occasionally visited by Lutheran pastors, but for half a century this flock was left on their own. Not until the mid-1960s myself, a Baptist layman, and an Estonian Pentecostal priest from Canada took turns in servicing them. These Ethnic Estonians, now living as

Gastarbeiters in Germany, consider themselves Lutheran.

The language

The Estonians have always cherished their mother tongue. Since I first showed up, I have witnessed the pride of the fourth generation, for half a century without a single Estonian guest from outside their community, fluently speaking with me. To tell the truth, they have had good luck as well. When the Estonian literary language was created towards the end of 19th century, it was based on the dialect of the very area from where most Kars-Estonians originated. As they left Estonia in 1885, they are not familiar with modern loanwords and modern Estonian vocabulary or later grammatical reforms. Keeping this in mind, I have never had any misunderstandings while interacting with them. Many a time they asked me to say something in another dialect, and just a few sentences would result in good laughs from their side. Their spoken Estonian was remarkably free of spontaneous loanwords from other languages, compared with exiled Estonians in the West. Furthermore, tests showed that five years of Turkish school was sufficient to write a letter in self-created Estonian orthography.

The survival

All told, the question remains how this tiny ethnic community managed to preserve its language and religion amidst foreigners, with 35 years of (orthodox) Russian rule and 55 years of (Moslem) Turkish rule

coupled with the cross fires of two world wars and frequent earthquakes. One answer is paradoxical: the smaller your community, the more alert you have to stay and take upon yourself different roles and responsibilities for the sake of the whole community. Threatening discrimination have strengthened their minds, they have felt the need to answer every question about their ancestry (blond, blue-eyed), their manners (Christian) and their tongue (funny-sounding). Secondly, they have always considered themselves culturally superior to their neighbours, and through their diligence even economically. And finally, as they themselves have summed it up: “Our survival is God’s mercy”.

Knowing all the members of this exciting community, I for many years dreamed of celebrating its 100th anniversary 1986. I imagined renting the premises of the Officer’s Club in central Kars, I imagined inviting an exile-Estonian folk-dancers group from Stockholm, I imagined hearing speeches from prominent Turkish public figures and witnessing the erection of a monument with the inscription “Here some 300 Estonians found a new home 2,500 kilometres from their ancestral land.” In fact, I had already shared my plans with a high-ranking Turkish diplomat (who later became minister) and a Turkish university professor, when it appeared in the early 1980s that all Kars-Estonians had found themselves a new home, this time more than 3,000 kilometres to the West in Germany. This was their own initiative and represents a happy ending on their long journey from 1885, *Insallah*.